

Ս. ՊԱՊԻՆ ԱՅԽԱՐՀԱԿԱՆ ԻԾԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Քրիստոնէական եկեղեցւոյ պատմութեան զիտակէտէն նշանակալից խնդիր մը լուծուեցաւ Հռոմ, Լատերանո Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ պալատին մէջ, Փետր. 11 ին, երբ դաշինք մը կնքուեցաւ Իտալիոյ թագաւորութեան եւ Հռոմի քահանայապետութեան միջև, Վարչապետ Մուսօլինիի եւ Կարտինալ Գասպարիի կողմէն:

Դեռ ասկից 68 տարի յառաջ Ս. Պապն էր Հռոմի եւ Իտալիոյ մէկ մասին թագաւորը: Բայց երբ միացեալ Իսալիա մը կազմուեցաւ Կարիպալտի եւ Քաւուրի ջանքերով եւ Վիկտոր Էմմանուէլ, 1861 Փետր. ի մէջ, թագաւոր հռչակուեցաւ Միացեալ Իտալիոյ՝ վերջ տրուեցաւ պապին թագաւորութեան կամ աշխարհական (քաղաքական) իշխանութեան: Սակայն պապը (Պիոս Թ.) բոլորքեց ասոր դէմ եւ իր բոլորը շեշտելու եւ մշանջենաւորելու համար ամփոփուեցաւ Վատիկանի պալատը, որ անբռնաբարելի մնաց անկէջ մինչև հիմայ, եւ չուղեց դուրս ելլել Վատիկանի անբռնաբարելի շրջանակէն, նկատելով ինքզինք յանիրաւի զրկեալ մը իր աշխարհական իրաւունքներէն(*):

1861էն իվեր սերունդ մը փոխուեցաւ: Թէ՛ Իտալիոյ թագաւորութեան եւ թէ՛ Հռոմի քահանայապետութեան զգացումները մեղմացան այս անցնող 70 տարիներու ընթացքին: Պապութեան բարոյական ազդեցութիւնը հետզհետէ աւելի զգալի եղաւ կաթոլիկ աշխարհի մէջ. ազդեցութիւն մը, որմէ օգտուիլ ուղեց Իտալիոյ Վաթիկոս վարչապետը գոհացում տալով Վատիկանի պահանջներուն: Կնքուած դաշինքին հիման վրայ, Իտալիոյ թագաւորութիւնը կը ճանչնայ պապին աշխարհական իշխանութիւնը Վատիկանի շրջանակին մէջ, որ քիչ մը աւելի ընդարձակուեցաւ նոր դաշինքով: Բովանդակ Իտալիոյ մէջ Վատիկանի շրջանակը վերածուեցաւ անկախ պետութեան մը դիրքին: Պիոս ԺԱ. վերստացաւ Պիոս Թ. էն խլուած աշխարհական վեհապետի իրաւունքը, եայլն:

Բայց այսչափը աննշան կամ անուանական բան մըն է նայելով պապութեան հին եւ իրական կորուստին: Վարչապետ Մուսօլինիի կնքած դաշինքին բարոյական կողմը իրապէս մեծ նշանակութիւն ունի թէ՛ ֆաշիստ վարչապետին մշակած միջազգային քաղաքականութեան կողմէն եւ թէ՛ պապութեան կրօնական հեղինակութեան ու ժառանգման կողմէն, հեղինակութիւն մը որ համաաշխարհային նկարագիր ունի, նկատի առնելով կաթոլիկ եկեղեցւոյ տարածականութիւնը աշխարհիս հինգ մասերուն մէջ:

Թէ՛ վարչապետ Մուսօլինի պապութեան այս համաշխարհային հեղինակութիւնը ի նպաստ իր մշակած քաղաքականութեան օգտագործելէ զատ ուրիշ ի՞նչ միտք ունի, — ժամանակն է որ պիտի տայ այս հարցումին պատասխանը: Բայց թէ ինքն պապութիւնը ի՞նչ պիտի շահի կնքուած դաշինքէն, ասիկա ակնհայտ է արդէն:

Պէտք է դիտնալ որ կաթոլիկ եկեղեցին ամէնէն շատ տարածուած հնադոյն կազմակերպութիւնն է աշխարհիս վրայ եւ ամէնէն զօրաւոր եկեղեցին է

(*) Պատմական այս անցուղարձերու մասին յիշողութիւնները թարմացնելու համար կը յանձնարարենք մեր ընթերցողներուն կարգալ Սիոնի 1927 չոկտեմբերի թիւին 289-292 էջերը:

իր հաւատացեալներուն թիւովը և իր կարգապահութեան տիրականութեամբը: Պատմականապէս, քրիստոնէութեան տարածման համար այս երկրագունդին վրայ, շատ թանկագին ծառայութիւն քրտն է կաթողիկ եկեղեցին իր անձնուէր միախմբեալներուն արեան գնով. և նոյն իսկ այսօր կը շարունակէ իր այդ ծառայութիւնները նոր կերպերով ու միջոցներով: Հետաքրքրական է, զոր օրինակ, արձանագրել թէ Հռոմի եկեղեցին եղաւ առաջինը որ Ձինա տանի մէջ բռնութիւն տեղականացուց կաթողիկոսութիւնը, նոյն ինքն չինացի ներքապետութեան մը ստեղծումով. մինչ ուրիշ եկեղեցիներ գեաւ կ'զգուշանան այդ խիզախ քայլը առնելէ, և միսիօնարական դաշտերու մէջ, բնիկները կոչելով հանդերձ եկեղեցական բարձր աստիճաններու, վերին հոկոզութիւնը կը վերապահեն իրենց:

Վատիկանը, որ Վարչապետ Մուսօլինիի հետ կնքուած դաշինքին հիմունքով ստանձնելի միլիոն անգլիական ոսկիի հասուցում մըն ալ կ'ստանայ, ըստ Church Timesի, իբրեւ փոխարինութիւն իր նիւթական կորուստներուն, այս գումարին տոկոսներով պիտի քաջալերէ կաթողիկ միախմբեալութիւնները աշխարհի ամէն կողմէ:

Հայ կաթողիկոսութիւնն ալ պիտի օգտուի այդ տոկոսներէն:

Հերու, Հռոմի մէջ, Պիոս ԺԱ. ի հաւանութեամբ դումարուած հայ-կաթողիկ եպիսկոպոսներուն ժողովը, որուն հետեանքով երբ մէկ կողմէն կ'իջարհարեալութիւնը Կ. Պոլսէն փոխադրուեցաւ Պերութ, իր բուն օրրանը, միւս կողմէն Միսիթարեան երկու միաբանութիւններ հրաման ստացան նուիրուելու կրթական նոր գործունէութեան մը եւրոպայի և Պալքաններու մէջ այն աեղեր, ուր որ կազմուած է հոծ հայ-գաղութ մը:

Կուսակցական արիւնոտ պայքարներու սղմուկներուն մէջ ընդարմացած, հացի կռիւին մէջ ընկճուած ու զաղթային կեանքի հաղար տեսակ այլասերիչ ազդակներուն տակ վտանգուած Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զաւակներուն համար ահազանգի մը ազդարարութիւնը պէտք է ըլլան պապականութեան յաղթանակէն ճառագայթող միսիօնարական ոգիով ծրագրուած այս նոր գործունէութիւնները, որպէս զի անոնք մէկդի ձգեն իրենց միւլթիւնը խանգարող, իրենց համագործակցութիւնը ջլատող և իրենց կենսունակութիւնը թունաւորող բոլոր պառակտումները, իրենց կրօնական նկարագիրը եզծող բոլոր անտարբերութիւնները, իրենց անբաղձալիութիւնը շեշտող բոլոր տկարութիւնները, և միանան ու բոլորուին իրենց ընտանիքին, իրենց դպրոցներուն և իրենց Մայրենի եկեղեցւոյն շուրջ, կատարելու համար իրենց ազգասիրական պարտականութիւններուն ամէնէն ստիպողականը, ամէնէն կենսականը և ամէնէն նուիրականը, որ է հայութիւնը չփճացնել իրենց զաղթալայրերուն մէջ, զրկելով զայն օտարացուցիչ ազդեցութիւններու գիմադրելու գիտակցութենէն և կորովէն:

Գաղթալայրերու մէջ հայ ժողովուրդը պահպանող միակ եւ բացարձակ ազդակն ու հաստատութիւնն է իր Մայրենի եկեղեցին, որուն վրայ պէտք է գուրգուրայ իւրաքանչիւր ողջմիտ հայ, ինչ ալ ըլլայ իր անհասական «աշխարհանայեացի» ընկերային խնդիրներու մասին: